

بخش اول

توضیحات مشترک در تدریس همهٔ دروس

توضیحات مشترک در تدریس همهٔ دروس

«کتاب عربی پایهٔ اول متوسطهٔ یک» از چهار فصل تشکیل شده و هر فصل چند درس دارد که هر یک به سادگی طی یک جلسهٔ آموزشی تدریس، تفهیم و ارزشیابی می‌شود. علاوه بر این می‌توان با دانش‌آموزان مهارت‌های شفاهی زبان را نیز تمرین کرد.

معرفی دروس‌ها

این کتاب از چهار فصل و بیست درس به شرح ذیل تشکیل شده است :

۱- **فصل اول** : این فصل در سه درس تنظیم شده است. در این فصل، سخنان حکیمانه و عبارات‌هایی دربارهٔ «اسم‌های اشاره به مفرد، مثنی و جمع» آمده که در آن مثنی و انواع جمع (سالم و مکسر) نیز آموزش داده می‌شود.

۲- **فصل دوم** : این فصل پنج درس دارد. در زمینهٔ سخنان حکیمانه، امثال و حکم مانند فصل اول عمل شده است. حروف و اسماء استفهام «أ، هل، مَنْ، ما، أینَ و کَم» آموزش داده می‌شود. در کنار «مَنْ»، لِمَنْ و در کنار «ما»، ما هُوَ، ما هِی و ماذا نیز قرار می‌گیرد. در کنار «کَم» عددهای اصلی یک تا دوازده آموزش داده می‌شود؛ اما تطابق عدد و معدود از اهداف آموزشی کتاب نیست.

۳- **فصل سوم** : این فصل دربارهٔ ضمائر و شامل دو درس است که در یک درس، ضمائر منفصل و در درس دیگر، ضمائر متصل تدریس می‌گردد. آموزش رسمی ضمیر از این فصل آغاز

می‌شود؛ البته قبلاً چند ضمیر در دو فصل پیشین در قالب کلمات جدید آموزش داده شده‌اند. ضمائر در فصل چهارم به منظور تثبیت آموخته‌ها مجدداً به همراه فعل ماضی تکرار می‌گردد؛ تا یادگیری بهتر انجام شود.

در فصل سوم و چهارم، متون ساده و کوتاه و مکالمه علاوه بر عبارات ساده، زینت بخش کتاب شده است. در دو فصل اول و دوم، شیوه صحیح همین بود که عبارات‌های ساده و کوتاه عربی آموزش داده شود و اینک از این قسمت به بعد، متن‌های کوتاه نیز در کتاب می‌آید و شیوه کتاب به آرامی تغییر می‌کند.

۴- فصل چهارم: این فصل شامل ده درس است. چند متن مکالمه به منظور تقویت مهارت سخن گفتن در این فصل آمده است.

از درس یازدهم تا سیزدهم فعل ماضی به طور کامل آموزش داده می‌شود؛ سپس در بقیه دروس صیغه‌های مختلف آن تکرار و تثبیت می‌شود.

درس چهاردهم آشنایی با آهنگ تلفظ فعل ماضی است و به همراه آن، فعل‌های پرکاربرد می‌آید. درس پانزدهم آموزش نحوه منفی کردن فعل ماضی است و به همراه آن مجدداً فعل‌های پرکاربرد می‌آید.

درس شانزدهم درباره روزهای هفته، نام فصل‌ها و رنگ‌هاست.

درس هفدهم و هجدهم شامل دو داستان می‌باشد که در انتهای داستان، نتیجه اخلاقی آن به احادیث مزین شده است.

درس نوزدهم و بیستم نیز شامل چند ابتهامه و تمرینات دوره‌ای است که هیچ واژه یا قاعده جدیدی در آن آموزش داده نمی‌شود و فقط آموخته‌های پیشین بازآموزی می‌گردد.

ویژگی‌های کتاب

۱- قاعده محور نبودن کتاب به معنای نفی اهمیت قواعد نیست؛ لذا دو بخش «بدانیم» و «فَن ترجمه» در کتاب تنظیم شده است؛ تا دانش آموز بتواند به کمک آنها عبارات و متون ساده را بهتر بفهمد و ترجمه کند. قواعدی که در بخش «بدانیم» آمده به منظور فهم معنای جملات است. فراگیر قاعده را می‌خواند تا به کمک آن بتواند درست بخواند، درست بشنود و درست ترجمه کند. قواعد در خدمت فهم عبارت و متن است و این موضوع در بارم بندی امتحانات نیز لحاظ شده است.

۲- عبارات فصل اول و دوم، ساده و کوتاه‌اند و این طبیعی است؛ زیرا فراگیر در ابتدای کار

است؛ اما در فصل سوم و چهارم، علاوه بر عبارات ساده، متون کوتاه مکالمه، داستان و ابتهامه نیز آمده است.

۳- در این کتاب، مکالمه نیز اهمیت دارد؛ زیرا در «برنامه درسی ملی» علاوه بر اینکه درس عربی در «حوزه علوم و معارف اسلامی» قرار دارد، در «حوزه زبان‌های خارجه» نیز قرار است. از سویی دیگر مکالمه به درس عربی جذابیت می‌بخشد؛ آن را زبانی پویا و کاربردی نشان می‌دهد و موجب تقویت آموزش نیز می‌گردد؛ زیرا مکالمه بستر واقعی یادگیری هر زبانی است. زبان عربی زبان نخست جهان اسلام و یکی از زبان‌های بین‌المللی است؛ لذا در این کتاب به این امر مهم نیز پرداخته شده است. در این بخش فقط اصطلاحات و جمله‌های معروف و پرکاربرد آمده است. برای تدریس این بخش می‌توان از دانش‌آموزان خواست تا با حفظ عبارات متن مکالمه در کلاس به زبان عربی گفت‌وگو کنند. بدیهی است که حفظ عین عبارات کاری دشوار است و از عهده همه دانش‌آموزان بر نمی‌آید. هنر معلم آن است که با استفاده از دانش‌آموزان مستعد و علاقه‌مند زمینه را برای یادگیری سایر دانش‌آموزان فراهم کند.

۴- روخوانی در کتاب‌های جدید اهمیت ویژه‌ای دارد. دانش‌آموز باید بتواند درست بخواند تا درست ترجمه کند. از آنجاکه یکی از مهارت‌های چهارگانه زبانی، «خواندن» است؛ لذا این بخش باید تقویت گردد. دانش‌آموزی می‌تواند معنای عبارت را بفهمد که درست بخواند. در این صورت، آهنگ و اسلوب جمله درست ادا می‌شود. آهنگ بیان جمله‌های خبری، تعجبی، پرسشی و امری با هم فرق دارد. برخی جملات حزن‌آلود و برخی شاداند و شیوه خواندن هر یک با دیگری متفاوت است. پس روان‌خوانی، اوج هنر دانش‌آموز در درس عربی است که در سایه تسلط نسبی او به زبان به دست می‌آید.

۵- شروع هر درس با واژگان جدید آن است. هدف از این کار، تسهیل امر یاددهی و یادگیری است. در مقابل، برخی از اسم‌ها جمع مکسر آن نوشته شده است؛ به این دلیل که دانش‌آموز در درس‌های بعدی با شکل جمع مکسر آن روبه‌رو می‌گردد؛ مثلاً در درس اول، جمع رَجُل، بِنْت و وُلْد نوشته شده؛ ولی جمع نَمَر، جَبَل و قِیمَة نوشته نشده است؛ زیرا دانش‌آموز در دروس بعدی با جمع این کلمات مواجه نمی‌شود.

۶- آنچه باید سرلوحه تدریس و ارزشیابی معلم قرار بگیرد؛ این است که «ترجمه از فارسی به عربی و ساختن جمله از اهداف کتاب عربی سال اول روبه‌رو نیست.» در ارزشیابی‌های کتبی و شفاهی فقط ترجمه از عربی به فارسی مد نظر است. هدف این کتاب، آموزش معنای ۳۹۳ کلمه است

که تقریباً ۳۰۰ بار در کل کتاب در شکل‌های مختلف تکرار شده اند. این واژه‌ها از پرکاربردترین کلمات در حوزه زبان عربی (قرآن، علوم و معارف اسلامی و زبان و ادبیات فارسی) هستند و گزینش آنها هدفمند بوده است.

۷- مبنای گزینش سخنان حکیمانه و امثال به کار رفته در کتاب چند مورد بوده است :
سادگی الفاظ؛ سادگی ساختار؛ کاربری بر اساس نیازهای روز؛ تناسب با سطح درک و فهم دانش آموز نوجوان.

دانش آموز باید بتواند در زندگی به هنگام نیاز به امثال و حکم خوانده شده استشهاد کند؛ مثلاً درباره شخص پر حرف بی کردار این گونه استشهاد کند : *الْمُؤْمِنُ قَلِيلٌ الْكَلَامُ كَثِيرٌ الْعَمَلُ*.
این هدف تا پایان کتاب درسی از اهداف اصلی کتاب است. اما نباید با اکراه دانش آموزان را ملزم به حفظ این عبارات نمود؛ بلکه شایسته است با تغییر نگرش، ایجاد علاقه و با هنر معلمی دانش آموزان را علاقه مند نمود تا این عبارات را حفظ کند و در هنگام لزوم از آنها استفاده کنند. سخنان بزرگان و امثال و حکم به گونه ای هستند که سرشت پاک مایل است آنها را بیاموزد و به آنها استشهاد کند.
۸- در گزینش تصاویر، اصول زیر رعایت شده است :

مسائل فرهنگی و تربیتی، تعادل در جنسیت و ذکر شخصیت‌ها، پرهیز از تشش آفرینی در جامعه، توجه به امور مهمتی مانند : ارزش‌های دینی، دفاع مقدس، راهنمایی و رانندگی، احترام به محیط زیست، میهن دوستی، به روز بودن تصاویر، ایجاد جذابیت در کتاب، شاد بودن موضوعات، علمی بودن آنها، هیجان آور بودن تصاویر با توجه به سنّ پر جوش و خروش نوجوانی دانش آموزان...
۹- سعی شده است تعداد صفحات هر درس کم باشد.

۱۰- مطالب اساسی هر درس در درس‌های بعدی تکرار می‌گردند؛ زیرا از دیرباز گفته اند :
«الدُّرُسُ حُرُفٌ وَ التَّكْرَارُ أَلْفٌ.» و با تکرار و تمرین است که آموخته‌ها ملکه ذهن دانش آموز می‌شود.
۱۱- رویکرد کتاب «پرورش مهارت‌های چهارگانه زبانی به منظور تقویت فهم متون دینی و کمک به زبان و ادبیات فارسی» است و شیوه آن در نیمه نخست آن، عبارت محور و در نیمه دوم، متن محور است. انتظار می‌رود دانش آموز بتواند در پایان سال تحصیلی برخی عبارات و متون ساده عربی را درست بخواند و معنای آنها را بفهمد.

۱۲- استفاده از کتاب کار در آموزش هر زبانی متداول است؛ ولی متأسفانه بسیاری از کتاب‌های کار عربی توسط کسانی نوشته شده اند که تداعی و یادآور این شعرند :
ذاتِ نایافته از هستی بخش
کی تواند که شود هستی بخش

کسی که خود مهارت و استادی کافی در این زبان را ندارد؛ چگونه می‌تواند یآوری برای آموزش آن باشد. برخی از ناشران با هدف سودجویی کتاب‌هایی را تهیه می‌کنند و با شیوه‌هایی مختلف آنها را روانه مدارس می‌کنند. در این کتاب‌ها اصول علمی آموزشی رعایت نمی‌شود و درس عربی تبدیل به مجموعه‌ای از معماهای عجیب و غریب می‌شود. حتی اتفاق افتاده است که دبیر نیز برای پاسخ برخی سؤالات با دیگران مشورت می‌کند. در کتاب‌های جدید سعی بر آن است که با تهیه کتاب‌های استاندارد زمینه سودجویی برطرف گردد و این امر جز در سایه مساعدت همکاران امکان‌پذیر نیست.

۱۳- این کتاب آغاز فصلی نوین در آموزش عربی است که با آنچه تاکنون وجود داشته متفاوت است. تدوین «راهنمای برنامه درسی عربی» پنج سال به طول انجامیده است. در تهیه این راهنما بهترین کارشناسان رشته‌های مختلف زمانی طولانی را صرف کرده‌اند، تا این درخت به بار نشیند. استفاده از کتاب‌های کاری که مورد تأیید گروه عربی نباشد، موجب لطمه و ناهماهنگی در آموزش عربی می‌شود.

الگوی پیشنهادی جهت تدریس قسمت‌های ششگانه هر درس

کتاب حاضر بیست درس دارد و هر درس از شش قسمت تشکیل شده که برای هر یک، روشی مناسب با اهداف کتاب و برنامه درسی پیشنهاد شده تا معلم بهتر بتواند به اهداف آموزشی تعیین شده برسد. قطعاً معلمان محترم نیز روش‌هایی برای خود دارند، ولی این روش‌ها باید از وحدت رویه نیز برخوردار باشد؛ البته به گونه‌ای که استقلال معلم و خلاقیت‌های او نیز محفوظ بماند. بنابراین، هدف کتاب معلم که در واقع پل ارتباطی بین مؤلف و معلم است؛ تعیین چارچوبی است که هم اهداف برنامه درسی محوریت داشته باشد و هم معلم بتواند در آن، توانمندی‌های فردی خود را به نمایش بگذارد. در حقیقت یکی از اهداف مهم برگزاری جشنواره الگوهای برتر تدریس نیز کشف روش‌هایی است که در آن اهداف برنامه درسی با خلاقیت و ابتکار معلم پیوند می‌خورد.

قسمت‌های شش‌گانه هر درس

۱- واژگان

۲- سخنان حکیمانه، امثال و حکم

۳- جملاتی در راستای فهم ساختار زبان (کلید واژه درس، تصویر و عبارات)

۴- شرح قواعد (بدانیم)

۵- آشنایی با فنون ترجمه (فَنّ ترجمه)

۶- تمرین‌ها (ارزشیابی)

تحلیل قسمت‌های ششگانه هر درس

هدف مؤلفان کتاب از تحلیل قسمت‌های مذکور در هر درس، بررسی دقیق ابعاد مختلف محتوا، معرفی قواعد، ارائه توضیحات جهت رفع ابهامات و پیشنهاد روش‌هایی است که معلم به مدد آن بتواند با تسلط و آگاهی بیشتر به امر تدریس بپردازد. در این قسمت مؤلفان، معلم را با مراحل مختلف تدریس، مهارت‌های مورد نظر و چگونگی اجرای آن آشنا می‌کنند و الگویی را برای تدریس تمام دروس در اختیارش قرار می‌دهند، تا کار آموزش را برای او تسهیل نمایند.

۱- واژگان: سبب تقدیم واژگان به همراه معنا، در آغاز هر درس این بوده تا دانش‌آموز با سهولت و سرعت بیشتری در فرایند ترجمه فعال باشد؛ بدین صورت که معلم باید دانش‌آموز را گام به گام و به تدریج در ترجمه مشارکت دهد؛ تا توانایی ترجمه را در او بیورواند و این امر در راستای فعالیت و مشارکت دانش‌آموز در فرایند یادگیری قرار دارد.

مراحل آموزش واژگان:

۱- معلم باید در آغاز کلمات را بخواند و چنانچه توضیحاتی کوتاه، نکاتی جالب و یا هم خانواده‌هایی برای آنها سراغ دارد، جهت تقریب به ذهن برای دانش‌آموزان ذکر کند.

۲- سپس دانش‌آموزان کلمات را قرائت می‌کنند و این قرائت می‌تواند به تشخیص معلم به همراه او و گروهی باشد و یا به صورت انفرادی.

۲- عبارات و متون: در این قسمت نیز باید سهم مشارکت معلم و دانش‌آموز مشخص شود و اینکه هر یک از معلم و دانش‌آموز چه وظیفه‌ای دارند.

۱- مرحله اول (شنیدن): اولین وظیفه بر عهده معلم است که با روخوانی و روان خوانی، مهارت شنیداری دانش‌آموزان را تقویت کند.

۲- مرحله دوم (خواندن): دانش‌آموزان بر اساس روشی که معلم پیشنهاد می‌دهد، به قرائت می‌پردازند تا مهارت گفتاری آنان تقویت گردد.

۳- مرحله سوم (ترجمه مقدماتی): دانش‌آموزان با کمک گرفتن از ترجمه واژگان، به ترجمه هر

عبارت می‌پردازند و توانمندی خود را در ترجمه می‌آزمایند تا نقاط ضعف و قوت آنها مشخص شود و مهارت درک و فهم آنها ارتقا یابد.

۴- مرحله چهارم (ترجمه نهایی): معلم به عنوان مصصح و راهنما، خطاها را اصلاح می‌کند و ترجمه نهایی را ارائه می‌دهد.

۵- مرحله پنجم (کاربرد در موقعیت مناسب): در این مرحله معلم از دانش آموزان می‌خواهد تا بیان کنند که هر یک از این عبارات برای چه موقعیتی می‌توانند کاربرد داشته باشند.

مثلاً عبارت «العالمُ بِلا عملٍ كالشجرِ بِلا ثمرٍ» می‌تواند برای پزشکی به کار رود که به‌رغم اینکه به مضرت سیگار از دیگران داناتر است، سیگار می‌کشد.

خلاصه مراحل ترجمه

مراحل ترجمه	هدف	نقش دانش آموز	نقش معلم
مرحله اول	تقویت مهارت شنیدن	شنیدن	قرائت عبارات
مرحله دوم	تقویت مهارت خواندن	خواندن	نظارت و راهنمایی
مرحله سوم	تقویت مهارت ترجمه	ترجمه عبارات (مقدماتی)	نظارت و راهنمایی
مرحله چهارم	تقویت مهارت درک و فهم	ترجمه عبارات (نهایی)	تصحیح و تکمیل
مرحله پنجم	تقویت مهارت کاربرد (بیان مصداقی از کاربرد عبارت)	مصداق یابی	تصحیح و تکمیل

۳- قسمت سوم: معرفی قواعد درس

۱- مرحله اول: کلید واژه

در این قسمت ابتدا با کلید واژه و مفهوم اساسی درس در قالب چند کلمه در داخل کادر آشنا می‌شویم.

اجرا: از این قسمت در طرح درس‌ها معمولاً با عنوان ایجاد انگیزه یاد می‌کنند که معلم می‌تواند زمینه ورود به بحث را فراهم کند و با طرح سؤال یا حتی بیان خاطره و داستان، دانش آموزان را به شنیدن درس مشتاق کند. البته تصاویر موجود در این قسمت نیز می‌تواند دستاویز و بهانه‌ای مناسب برای ورود معلم به بحث باشد.

۲- مرحله دوم : تصاویر

تصاویر دربرگیرنده پیام فرهنگی، ارزشی، اخلاقی، اجتماعی، دینی و میهنی است و در راستای تقویت هویت ایرانی - اسلامی و با دقت فراوان گزینش شده اند. کاربرد تصاویر با این رویکرد، برای اولین بار است که در کتاب‌های عربی تجربه می‌شود؛ تصاویری از دانشمندان، هنرمندان، رزمندگان، ورزشکاران و چهره‌های ماندگار فرهنگ این سرزمین، در عصر بحران هویت می‌تواند حس خودباوری و افتخار را برای فرزندان این مرز و بوم به ارمغان آورد.

رسالت مهم تصاویر :

الف) پیام‌های ارزشی این تصاویر موجب تقویت هویت ایرانی - اسلامی می‌شود.
ب) تصاویر افتخار آفرینان این سرزمین، حس خودباوری، ایمان و افتخار را ایجاد می‌کند.
ج) تازگی و روزآمد بودن این تصاویر تازگی و بویایی زبان عربی را ثابت می‌کند و نشان می‌دهد که زبان عربی می‌تواند برای بیان مفاهیم جدید و تازه عصر حاضر کارایی داشته باشد.
د) از همه مهم‌تر، جدّایت این تصاویر، انتقال مفاهیم درس را تسریع و تسهیل می‌کند.
اجرا : در ارتباط با پیام و رسالت این تصاویر، معلم می‌تواند متناسب برای هر تصویر :

نخست : خودش توضیحاتی را ارائه دهد.

دوم : از توضیحات کتاب معلم استفاده کند.

سوم : از دانش آموزان توضیح بخواهد چه بسا دانش آموزان راجع به صاحبان تصاویر اطلاعات خوبی داشته باشند؛ چون برخی از تصاویر مربوط به قهرمانان ورزشی است و دانش آموزان در این زمینه اطلاعات خوبی دارند.

چهارم : معلم از دانش آموزان بخواهد راجع به صاحبان این تصاویر تحقیق کنند

۳- مرحله سوم : عبارات حاوی قواعد

این مرحله، مهم‌ترین مرحله این بخش از درس محسوب شده و بار اصلی محتوا را به دوش می‌کشد و مؤلفان در ساختار عبارت آن دقت و حساسیت زیادی به خرج داده اند. دقت از این جهت که هم باید پیام و محتوای هر جمله را در نظر بگیرند و هم در دام جدّاب و فریبده قواعد نیفتند.
اجرا : ابتدا قرائت جمله‌ها صورت می‌گیرد که روان خوانی عبارت توسط معلم و تکرار آن توسط دانش آموزان جهت تقویت مهارت شنیداری و گفتاری انجام می‌گیرد.

سپس ترجمه هر جمله که بهتر است معلم در این مرحله نقشی پر رنگ‌تر از دانش آموز داشته

باشد؛ تا بتواند با ظرافت، پیوندی قوی بین سه بخش واژگان، ترجمه و قواعد ایجاد کند؛ چون سه مرحله بعدی یعنی «بدانیم»، «فَنَ ترجمه» و «تمارین» در واقع زیر مجموعه این مرحله به شمار می‌آیند.

۴- قسمت چهارم: «بدانیم»

از این قسمت در طرح درس‌ها با عنوان «ارائه درس» یاد می‌شود. در این بخش ساختار و چارچوب قواعد هر بخش که در حقیقت استخراج شده از قسمت قبلی است به صورت کوتاه و گویا به دور از اطناب بیان شده است. باید توجه کرد که توضیحات بخش «بدانیم» تا پایان کتاب برای فهم بهتر عبارت و متن است. هدف این است که دانش‌آموز بتواند از این اطلاعات در فهم معنای جمله بهره‌بردار؛ لذا حفظ مطالب این بخش الزامی نیست و نیازی نیز به گسترش آن نمی‌باشد.

حفظ مطالب بخش «بدانیم» الزامی نیست؛ همچنین نیازی به گسترش مطالب و ارائه جزوه مکمل نیست

اجرا: در این قسمت نقش محوری آموزش با معلم است و دانش‌آموزان را در بخش قرائت، توضیح مثال‌ها و شرح تصاویر به مشارکت می‌گیرد. مؤلفان تأکید دارند که معلم باید قواعد را به عنوان ابزاری برای رسیدن به مهارت ترجمه و درک و فهم در نظر بگیرد نه هدف و دلیل نام‌گذاری این بخش به «بدانیم» در واقع کم‌رنگ کردن نقش قواعد و پررنگ کردن جایگاه ترجمه و درک و فهم در این کتاب است؛ لذا معلم محترم نیز باید بداند که در بیان قواعد به آنچه در کتاب آمده بسنده کند و از بیان توضیحات خارج از کتاب و جزوه دادن، خودداری نماید.

در این بخش نیز برای تفهیم بهتر قواعد و همچنین ایجاد جدایی از تصاویری متناسب با مفاهیم استفاده شده که شایسته است معلم گرامی به آن توجه کند و ساده از کنار آن نگذرد.

۵- قسمت پنجم: «فَنَ ترجمه»

با توجه به رویکرد کتاب در اهتمام به ترجمه و درک و فهم، اهمیت این بخش واضح تر می‌شود. در این قسمت نیز مانند «بدانیم» هدف آموزش چگونگی ترجمه برخی از عبارات ساده است؛ لذا حفظ مطالب این بخش نیز الزامی نیست و ترجمه از فارسی به عربی چه در کلمه و چه در جمله ممنوع است و

جزء اهداف آموزشی کتاب عربی سال اول متوسطه نخست (پایه هفتم) نیست و تخلف از این امر مستلزم دخالت گروه‌های آموزشی و ارشاد معلّم است.

اجرا : در این قسمت دانش‌آموزان مشارکت بیشتری دارند خودشان می‌خوانند و خودشان هم به سؤالات آن پاسخ می‌دهند و معلّم می‌تواند نقش راهنما و مصحح را داشته باشد.

۶- قسمت ششم : تمارین

در طرح درس از این قسمت با عنوان «ارزشیابی» یاد می‌شود هدف اصلی در این قسمت، تثبیت یادگیری در سه حوزه واژگان، قواعد و ترجمه است و در راستای اصل تسهیل آموزش عربی، سعی شده است :

نخست : تمارین درس ساده باشد؛ تا دانش‌آموز از حلّ آن لذت ببرد.

دوم : تعداد آنها نیز کم باشد، تا معلّم فرصتی برای تقویت و ارتقای دو مهارت زبانی شنیدن و خواندن داشته باشد و دانش‌آموز نیز از حلّ تمرین‌ها خسته نگردد.

اجرا : اجرای این بخش به عهده دانش‌آموز است. معلّم بعد از پایان هر درس حلّ تمارین را به دانش‌آموزان واگذار می‌کند، تا دانش‌آموز با مطالعه و فرصت کافی به تمارین پاسخ داده و برای جلسه بعد برای پاسخ‌گویی در کلاس آماده باشد.

معلّم در صورت نیاز می‌تواند بعد از پایان درس، توضیحی مختصر درباره چگونگی حلّ تمرین ارائه کند.

در کتاب فضای کافی برای حلّ تمارین پیش‌بینی شده است، تا نوشتن مجدد تمارین وقت زیادی را از دانش‌آموز نگیرد. با توجه به اینکه نوشتن عبارات عربی با رعایت اعراب برای دانش‌آموز دشوار می‌باشد و ممکن است اشتباهات اعرابی او در نوشته‌هایش به قرائت او نیز منتقل شود؛ لذا بهتر است در سال اول (پایه هفتم) حلّ تمارین در کتاب صورت بگیرد؛ تا چشم فراگیر به املا و اعراب صحیح در کتاب درسی عادت کند و مشکلی در قرائت او نیز پدید نیاید؛ چون کمتر دانش‌آموزی است که بتواند در این سن متن عربی را بدون خطا بنویسد و اگر هم امکان پذیر باشد وقت زیادی را از او می‌گیرد.

قالب کلی تمارین به شرح زیر است :

ردیف	تمرین	قالب و الگوها
۱	واژه	۱- معنای واژه
		۲- واژگان مترادف و متضاد
		۳- شناخت و کاربرد واژگان در جمله
		۴- انتخاب واژه درست برای جای خالی، وصل کردن واژه‌های مرتبط در دو ستون به یکدیگر
		۵- جمله سازی با واژگان پراکنده بر اساس معنای داده شده
		۶- جدول کلمات متقاطع دارای رمز
۲	ترجمه	۱- ترجمه جملات عربی
		۲- انتخاب ترجمه فارسی جملات
		۳- تکمیل ترجمه ناقص
۳	قواعد	شناخت و کاربرد قواعد : شامل : شناخت و کاربرد مفرد، مثنی و جمع، اسم اشاره، حرف و اسم استفهام، مذکر و مؤنث، ضمیر و فعل ماضی
۴	درک مطلب	۱- پاسخ کوتاه به سؤالات عربی
		۲- سؤال از درک و فهم متن (فصل چهارم)
۵	پژوهش	ایجاد پیوند میان دروس همسو (عربی، ادبیات فارسی، دینی و قرآن و علوم اجتماعی)

این بخش از این جهت اهمیّت دارد که در ارزشیابی‌ها، معیار و شاخصی برای طراحی سؤالات امتحانی است و معلّم باید از الگوها و قالب‌های موجود بهره ببرد و از طرح سؤالاتی مانند فارسی به عربی، ساختن صیغه‌های مختلف فعل که در کتاب معلّم منع شده است، خودداری کند.

بخش دوم

محتوای کتاب عربی سال اول و نحوه تدریس آن

الدَّرْسُ الْأَوَّلُ

اهداف کلی

- ۱- آموختن ۲۳ کلمه؛
- ۲- ترجمه پنج حکمت از پیامبر اسلام؛
- ۳- آشنایی با اسم مذکر و اسم مؤنث؛
- ۴- آشنایی با ترجمه جمله‌های دارای اسم‌های اشاره «هذا - هذه - ذلک - تلک».

اهداف رفتاری

- دانش آموز در پایان این درس باید بتواند:
- ۱- ۲۳ کلمه این درس را از عربی به فارسی معنا کند.
  - ۲- معنای هذا و هذه را بگوید و تشخیص دهد که هذا برای مذکر و هذه برای مؤنث است.
  - ۳- معنای ذلک و تلک را بگوید و تشخیص دهد که ذلک برای مذکر و تلک برای مؤنث است.
  - ۴- اسم مذکر را از مؤنث تشخیص دهد.
  - ۵- اسم‌های مؤنث را با توجه به علامت «ه» تشخیص دهد.
  - ۶- جمله‌هایی مانند «هذا طالبٌ» را به دو صورت «این دانش‌آموز است.» و «این دانش‌آموزی است.» ترجمه کند.
  - ۷- جمله‌های ساده دارای اسم اشاره دور و نزدیک (مفرد مذکر و مفرد مؤنث) را به فارسی ترجمه کند.
  - ۸- اسم اشاره را در جمله، متناسب با مشار الیه به کار ببرد.

تحلیل درس

۱- واژگان : این درس ۲۳ واژه اصلی دارد. کلمات را یک بار معلم با تلفظ درست می‌خواند و دانش‌آموزان تکرار می‌کنند.

معلم می‌تواند با بیان هم خانواده برای برخی کلمات مانند : طالب، مطلوب، طلب، مطالبه و یا توضیحی مفید درباره برخی دیگر مانند فرق بین معنای کلمه «صف» در فارسی و عربی یادگیری را تعمیق ببخشد.

۲- سخنان حکیمانه : از آنجا که دانش‌آموز برای نخستین بار است که با آموزش رسمی زبان عربی مواجه می‌شود؛ عبارت‌های کتاب ساده و روان هستند. فعل ماضی در درس یک تا ده نیامده است. می‌توان گفت از میان سخنان حکیمانه، امثال و حکم هرچه ساده بوده در کتاب آمده است. یافتن سخنان حکمت آمیز برای پایه اول کاری سخت است؛ البته هرچه پایه بالاتر می‌رود؛ کار برای مؤلف ساده تر می‌گردد؛ زیرا قدرت انتخاب دارد ولی در پایه اول از آنجا که دانش‌آموز هنوز ذخیره واژگانی ندارد و با ساختار زبان عربی آشنا نیست؛ گردآوری سخنان مناسب با آموخته‌های دانش‌آموز بسیار دشوار است.

ترجمه عبارات درس اول چنین است :

- ۱- پیامبر اسلام : الْعَالِمُ بِلَا عَمَلٍ كَالشَّجَرِ بِلَا ثَمَرٍ.
عالم بی عمل مانند درخت بی ثمر است. (دانشمند بی کردار همچون درخت بی بر است.)
  - ۲- پیامبر اسلام : حُسْنُ السُّؤَالِ نِصْفُ الْعِلْمِ.
خوبی سؤال نصف علم است. (خوب پرسیدن، نیمی از دانش است.)
  - ۳- پیامبر اسلام : مُجَالَسَةُ الْعُلَمَاءِ عِبَادَةٌ.
همنشینی با علما عبادت است. (همنشینی با دانشمندان، بندگی است.)
  - ۴- پیامبر اسلام : طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ.
طلب علم واجب است. (جستن دانش واجب است.)
  - ۵- پیامبر اسلام : أَفَّةُ الْعِلْمِ النَّسْيَانُ.
آفت علم فراموشی است. (آفت دانش، فراموش کردن است.)
- حکمت چهارم به صورت «طَلَبُ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ وَ مُسْلِمَةٍ.» از پیامبر اسلام ﷺ و به صورت «طلب العلم فريضة في كل حال.» از امام صادق نیز نقل شده است.

هر پنج حکمت دربارهٔ ارزش علم است. دانش آموز ارزش علم را با خواندنِ احادیثی از پیامبر اسلام ﷺ درک می‌کند.

در نخستین صفحهٔ کتاب، پیوندی زیبا با درس ادبیات فارسی وجود دارد. آغاز کتاب با تصویر شیخ اجل سعدی شیرازی و اختر چرخِ ادب پروین اعتصامی آغاز شده است. این شیوه تا پایان کتاب ادامه دارد.

ابتدا معلّم پنج جملهٔ حکمت آمیز را می‌خواند، تا دانش آموز با نحوهٔ تلفّظ درستِ کلمات آشنا شود.

ترجمهٔ عبارت‌های درس را بر عهدهٔ دانش آموز می‌گذاریم و او را در این راه کمک می‌کنیم. اما نقش اصلی بر عهدهٔ اوست و معلّم نقش راهنما و اصلاح کننده را دارد. برای نوشتن جواب، جای کافی نهاده شده است.

۳- معرفی قواعد درس : این قسمت خود سه مرحله دارد :

مرحلهٔ اوّل : کلید واژه (هَذَا / هَذِهِ)

مرحلهٔ دوم : تصاویر (یک پسر و یک دختر)

مرحلهٔ سوم : عبارات کلیدی

معلّم باید به‌طور ساده و بدون اشاره به احکام مبتدا و خبر، به تأثیر ویرگول و مکان قرار گرفتن آن در ترجمه اشاره کند.

همان‌طور که در مقدمه بیان شد در این قسمت معلّم و دانش آموز مشارکت فعال دارند.

۴- بدانیم : در این بخش هرچه دانش آموز باید دربارهٔ اسم‌های اشاره «هَذَا - هَذِهِ - ذَلِكَ - تِلْكَ» بداند در کتاب آمده است؛ لذا از توضیحات اضافه خودداری گردد. توجه داشته باشیم که توضیحات و تعاریف این بخش تا پایان کتاب در ارزشیابی‌ها نباید مستقیماً مورد سؤال واقع شوند. دانش آموز باید بتواند از این اطلاعات در فهم معنای جمله بهره ببرد. پیشنهاد می‌شود دانش آموزانی که توانا تر هستند (مثلاً دارای صدای رسا و...) این بخش را برای دیگران بخوانند و آنها گوش کنند. در صفحهٔ دوم، دانش آموز تصویر پروفیسور مجید سمعی^۱ را می‌بیند که زیر آن نوشته شده است: «هَذَا الرَّجُلُ طَبِيبٌ نَاجِحٌ.»

۱- مجید سمعی (زاده ۲۹ خرداد ۱۳۱۶ در رشت) پزشک و جراح مغز و اعصاب سرشناس ایرانی است. او در حال حاضر ریاست فدراسیون جهانی انجمن جراحان اعصاب، مشاور صدراعظم آلمان، مشاور رئیس جمهور چین و ریاست بیمارستان علوم عصبی هانوفر در آلمان را بر عهده دارد که خود بنیانگذار آن بوده است. وی در زمینهٔ نورم مغز و ترمیم و بازسازی جراحی دستگاه عصبی محیطی مطالعات

سپس تصویر بزرگ بانوی ایرانی «دکتر آذر اندامی»^۱ را می بیند که در زیر آن نوشته شده است: «هَذِهِ الْمَرْأَةُ طَبِيبَةٌ نَاجِحَةٌ». پسندیده است که دبیر گرامی کوتاه و مختصر اشاره ای به این بزرگان داشته باشد. اما در این کار زیاده روی نشود تا مبدا هدف اصلی که آموزش زبان است تحت الشعاع واقع شود. همچنین به تساوی در استفاده از تصاویر مرد و زن نیز توجه شده است. در کنار نام سعدی نام پروین اعتصامی نیز آمده است.

در گزینش تصاویر تلاش شده تا افزون بر هدف اصلی که همان آموزش زبان عربی است، اهدافی ثانویه نیز وجود داشته باشد و آن اهداف افزایش معلومات عمومی دانش آموز و زیباسازی کتاب درسی است.

یکی از تصاویر درختِ عجیبی را نشان می دهد که جمله «هَذِهِ الشَّجَرَةُ عَجِيبَةٌ»^۲ زیر آن نوشته شده است. این تصویر زیبا دانش آموز را به اندیشیدن در آیات الهی وادار می کند. از طرفی

مهمی انجام داده است. ایشان در دهه ۱۹۹۰ اقدام به تأسیس یک مرکز بین المللی علوم نمود. این مرکز در شهر هانوفر آلمان واقع است و ریاست آن را مجید سمیعی بر عهده دارد. سمیعی شاگردان زیادی تربیت کرده است که در کشورهای مختلف جهان به فعالیت در زمینه جراحی مغز و اعصاب مشغول هستند و هر ساله کنفرانسی را به افتخار ایشان در یکی از کشورها برگزار می کنند. ایشان در حال حاضر نیز بسیار فعال بوده، عمل های جراحی سنگین در قاعده مغز را انجام می دهد و در اغلب کنگره های جراحی مغز و اعصاب جهان به عنوان سخنران مدعو شرکت می کند. مجید سمیعی به کشور خود ایران عشق می ورزد و تلاش زیادی برای ارتقای جراحی مغز و اعصاب ایران انجام می دهد. سمیعی در ۱۰ مهر ۱۳۹۰ به دریافت عنوان استاد افتخاری دانشگاه تهران نائل شد.

۱- آذر اندامی (۱۳۰۵- ۱۳۶۳) پزشک و باکتری شناس ایرانی و از پژوهشگران انستیتو پاستور ایران بود. به سبب خدمات علمی و انسانی او یکی از حفره های سیاره ناهید، به نام وی «اندامی» نامگذاری شده است.

وی در سال ۱۳۰۵ در محله ساغرسازان رشت زاده شد. فرزند چهارم و تنها دختر خانواده بود. در سال ۱۳۲۵ به استخدام وزارت فرهنگ در آمد و معلم شد. در سال ۱۳۳۷ موفق به دریافت گواهینامه دکترای پزشکی گردید و بلافاصله به گذراندن دوره تخصصی زنان و زایمان مشغول شد. پس از پایان دوره به وزارت بهداشتی آن زمان منتقل شد و در نهایت به کار در انستیتو پاستور پرداخت.

او پس از مدتی با استفاده از بورس تحصیلی انستیتو پاستور به پاریس رفت و در سال ۱۳۴۶ موفق به اخذ گواهینامه باکترپولوژی گردید. در سال ۱۳۵۳ موفق به دریافت دانشنامه تخصصی علوم آزمایشگاهی بالینی شد. در سال ۱۳۵۷ بازنشته شد. چندین بار به کشورهای فرانسه و بلژیک سفر کرد و حاصل این سفرها مقالات علمی بود که در مجلات معتبر به چاپ رسید. پس از بازنشته گی چون خانه نشینی را نمی پسندید به بیمارستان باهر رفت و ریاست آزمایشگاه تشخیص طبی آنجا را بر عهده گرفت. پس از مدتی در مطب همسرش، به کار مداوای بیماری های زنان و زایمان مشغول شد. یک روز در مطب در حین معاینه بیمار، درگذشت.

در سال ۱۹۹۲، اتحادیه بین المللی ستاره شناسی (IAU) حفره ای به قطر ۳۰ کیلومتر را در جنوب سیاره زهره به نام اندامی نامگذاری کرد. آذر اندامی تنها زن ایرانی بود که نامش به این شورا فرستاده شد. او بانوی فداکار و میهن دوست بود.

۲- واژه عجیبه در این جمله در واقع به نوعی بهره مندی از واژه قرآنی در این آیه مبارکه قرآن است: «قالت يا ويلتى أألد و أنا عجزوٌّ و هذا بعلي شيعاً إن هذا لشيءٌ عجيبٌ» سورة هود آیه ۷۲

دانش آموزان با دیدن چنین تصاویری بیشتر به درس جذب می‌شوند؛ زیرا تصاویر دیدنی و کمی عجیب برایشان جالب‌تر است تا تصاویری عادی.

این شیوه در همه جای کتاب اجرا شده است؛ یعنی واژگان کتاب بر مبنای پرکاربردترین کلمات زبان عربی است که در قرآن، ادعیه و ادبیات فارسی نیز کاربرد بسیار دارد.

یکی از تصاویر، استاد محمود فرشچیان^۱ را روبه‌روی تابلویی مزین به آیات قرآن نشان می‌دهد و زیر تصویر نوشته شده است: «هذه اللوحة جميلة.»

تصویر دیگر نیز صحنه‌ای از کوه دماوند است که بلندترین قله در ایران است. کلمه جبل از کلمات قرآنی است که شش بار در قرآن آمده است.

 ۵- فن ترجمه: در این قسمت همان‌گونه که از نامش پیداست به جنبه کاربردی قواعد می‌پردازد. دانش‌آموز کاربرد قواعد در ترجمه را فرا می‌گیرد، تا بتواند به مهارت بالاتر که درک و فهم است نائل گردد.

بخش «فن ترجمه» و «بدانیم» برای روخوانی در کلاس است و به گونه‌ای نوشته شده که نیازی به توضیح اضافی و ارائه جزوه نباشد. هرچه را که دانش‌آموز باید بداند، به او ارائه شده است. شاید بتوان این دو بخش را همان قواعد دانست. اما آنچه شایسته است دبیر بداند آن است که حفظ مطالب این دو بخش الزامی نیست.

باید دانش‌آموز بتواند مطالب این دو بخش را در ترجمه جمله‌ها به کار بگیرد. هدف تا پایان کتاب فقط این است که دانش‌آموز بتواند درست بخواند و درست ترجمه کند و جمله‌ای را که معلم بر زبان می‌آورد درست بشنود و از آنجا که یکی از اهداف آموزش درس عربی کمک به زبان و ادبیات فارسی است باید بتواند به املائی او نیز کمک کند.

به عبارت دیگر ترجمه از فارسی به عربی، چه در کلمه و چه در جمله، ممنوع است و جزء اهداف آموزشی کتاب عربی سال اول متوسطه نخست (پایه هفتم) نیست.

۱- پدر فرشچیان که نماینده فرش اصفهان بود با دیدن استعداد فرزندش، وی را به کارگاه نقاشی استاد حاج میرزا آقا امامی برد. فرشچیان پس از آموزش نزد استادان، از مدرسه هنرهای زیبای اصفهان، برای گذراندن دوره به اروپا سفر کرد و چندین سال به مطالعه آثار هنرمندان غربی در موزه‌ها پرداخت. پس از بازگشت به ایران، فرشچیان کار خود را در اداره کل هنرهای زیبای تهران آغاز کرد و به مدیریت اداره ملی و استادی دانشکده هنرهای زیبای دانشگاه تهران برگزیده شد. محمود فرشچیان، هم اکنون در آمریکا ساکن است و سفرهای دوره‌ای به ایران دارد. در سال 90 مراسمی با حضور گسترده علاقه‌مندان به علم نقاشی در موزه و سرای چهره‌های ماندگار برگزار شد و از تندیس استاد فرشچیان رونمایی شد.

✍️ **۶- تمرین‌ها:** هدف اصلی در این قسمت، تثبیت یادگیری در سه حوزه واژگان، قواعد و

ترجمه است و در راستای اصل تسهیل آموزش عربی، سعی شده است تا:

نخست: تمرین درس ساده باشد تا دانش‌آموز از حل آن لذت ببرد.

دوم: تعداد آنها نیز کم باشد؛ تا معلم فرصتی برای تقویت و ارتقای دو مهارت زبانی شنیدن و

خواندن داشته باشد.

شایسته است دبیر ارجمند، برگه‌ای مخصوص قرائت دانش‌آموزان داشته باشد و هر بار که کسی

عبارتی یا تمرینی را می‌خواند در آن علامت بزند تا عدالت آموزشی در این باره اجرا شود.

تمرین آخر درس اول تحقیقی درباره ارزش علم است و از او خواسته شده تا سخنان زیبایی

درباره ارزش علم بیابد.^۱

چند نمونه در این زمینه ارائه می‌گردد.

- ۱- درخت تو گر بار دانش بگیرد به زیر آوری چرخ نیلوفری را (ناصر خسرو)
- ۲- توانا بود هر که دانا بود / ز دانش دل پیر بُرنا بود (فردوسی)
- ۳- (هل یستوی الذین یعلمون والذین لا یعلمون) سوره زمر، آیه ۹
- ۴- رسول الله صلی الله علیه وآله: خیر الدنیا والآخرة مع العلم وشَرُّ الدنیا والآخرة مع الجهل؛ خیر دنیا و آخرت با دانش است و شر دنیا و آخرت با نادانی. (بحار الانوار، ج ۷۹، ص ۱۷۰)
- ۵- رسول الله صلی الله علیه وآله: طلب العلم فریضة علی کلّ مسلمٍ ألا إنَّ الله یُحبُّ بغاءَ العلم؛ طلب دانش بر هر مسلمانی واجب است. خداوند جویندگان دانش را دوست دارد. (مصباح الشریعة، ص ۱۳)
- ۶- حضرت علی علیه السلام: خیر العلم مانع. بهترین علم آن است که مفید باشد. (غرر الحکم و درر الکلم، ص ۳۵۴)
- ۷- حضرت علی علیه السلام: العلم قاتل الجهل. دانش، نابود کننده نادانی است. (غرر الحکم و درر الکلم، ص ۵۶)
- ۸- حضرت علی علیه السلام: العلم کثر عظیم لا ینتی؛ علم گنج بزرگی است که تمام نمی‌شود. (غرر الحکم و درر الکلم، ص ۶۶)
- ۹- حضرت علی علیه السلام: العلم وراثته کریمه، و الآداب حُللٌ مُجدّده، و الفکر مرآة صافیة؛ علم میراثی گرانها و ادب جامه‌ای فاخر و فکر آینه‌ای صاف است. (تهج البلاغه، ص ۴۶۹)
- ۱۰- حضرت علی علیه السلام: علم المُنَافِقِ فی لسانیه و علم المؤمنین فی عملیه؛ (غرر الحکم، ص ۴۶۳) دانش منافق در زبان او و دانش مؤمن در کردار اوست.
- ۱۱- پیامبر صلی الله علیه وآله: العلم رأسُ الخیرِ کله، و الجهل رأسُ الشَّرِّ کله؛ (بحار الانوار، ج ۷۴، ص ۱۷۵) دانایی سرآمد همه خوبی‌ها و نادانی سرآمد همه بدی‌هاست.
- ۱۲- حضرت علی علیه السلام: العلم أصلُ کلِّ خیر، الجهل أصلُ کلِّ شَرٍّ؛ (غرر الحکم، ص ۴۸) دانایی، ریشه هر خوبی و نادانی ریشه هر بدی است.
- ۱۳- حضرت علی علیه السلام: فم عن مجلسک لایسک و مُعلِّمک و إن کنت امیراً؛ (غرر الحکم، ص ۱۳۶) به احترام پدر و معلمت از جای برخیز هر چند فرمانروا باشی.
- ۱۴- حضرت علی علیه السلام: العلم ینجذ الفکر. دانش روشنی بخش اندیشه است. (غرر الحکم و درر الکلم، ص ۴۸)
- ۱۵- حضرت علی (علیه السلام): لا عمل کالتحقیق. هیچ عملی مانند پژوهش نیست. (غرر الحکم و درر الکلم، ص ۷۶۸)

دانش افزایی برای دبیر (نه برای دانش آموز)

- ۱- جمع «بُنْت» می‌شود «بُنَات» که «جمع مؤنث سالم» است و در مبادئ العربية «ملحق به جمع مؤنث سالم» گرفته شده است. (جلد ۴، صفحه ۸۸)
- ۲- جمع «تَمَر» و «تَمْرَة»، «تَمَار» و جمع «تَمْرَة»، «تَمَرَات» نیز است.
- ۳- جمع «شَجَر»، «أَشْجَار» و جمع «شَجَرَة»، «شَجَرَات» است.
- ۴- «طَالِب» چند معنا دارد: خواستار، جوینده، دانش آموز دبیرستانی، دانشجو. کلمه تَلْمِذ نیز به معنی دانش آموز است؛ اما در کتاب درسی سال اول نیامده است.
- ۵- همزه آغاز «امْرَأَة» همزه وصل است و زمانی که «ال» می‌گیرد، واجب است حذف شود. «الْمَرْأَة» به صورت «الامْرَأَة» غلط است. این نکته در باره کلمه «امْرَأَة» نیز صدق می‌کند. معادل «امْرَأَة» در گویش حجازی «حُرْمَة» و جمع آن «حَرِيم» است.
- ۶- «ناجِح» به معنی موفق، پیروز و قبول است. کسی که در امتحان قبول شده نیز ناجح نامیده می‌شود که در مقابل آن «راسِب» به معنای مردود قرار دارد.

-
- ۱- در گویش عامیانه اطراف خلیج فارس حرف قاف را گاف تلفظ می‌کنند؛ مثال:
فُم : برخیز (گوم) أَفُول لَك : به تو می‌گویم (أَكُل لَك، أَكُل لَك) لَا أَقْدِرُ : نمی‌توانم (ما أَكْدِر) قَدِر : دیگ (گِدر)
در عراق گاهی حرف «ک» را «ج» تلفظ می‌کنند؛ مثال: «إحسبی» یعنی «صحبت کن» که در اصل «إحسبک» و معادل فصیح آن «تکلمم» یا «تکلم» می‌باشد. «وین چیت؟» یعنی «کجا بودی؟» که در اصل «أین کنت؟» است.
در مصر حرف «ح» را «گ» تلفظ می‌کنند. جمله «قلبی مجروح.» در گویش مصری «ألیسی مگروح.» گفته می‌شود.
در گویش شامی (سوری- لبنانی) حرف «ح» را «ژ» تلفظ می‌کنند؛ مثال: جمله‌ای را که در گویش حجازی و عراقی «جیب جوازك.» تلفظ می‌کنند و به معنای «گذرنامه ات را بیاور.» است در گویش شامی «ژیب ژوازك.» تلفظ می‌کنند. معادل فصیح این جمله «أحضر جوازك.» است.

۷- «وَلَدٌ» به معنای پسر و فرزند است. کلمه «إِبْنٌ» با آن مترادف است.

۸- از آنجاکه در عربی فصیح حرف «پ» وجود ندارد؛ نام پروین به صورت بروین نوشته می‌شود؛ اما گاهی نیز حرف «پ» تبدیل به «ف» می‌شود؛ مثال: پیل: فیل. در عربی فصیح، چهار حرف «گ چ پ ژ» وجود ندارد؛ اما در عربی عامیانه سه حرف «گ چ ژ» وجود دارد.^۱

۹- حرف «ك» در کلماتی مانند «ذَلِكْ» و «تِلْكَ» بدون سرکش است؛ اما در زبان فارسی معمولاً چنین نیست.

۱۰- در قسمت نکته‌ها نام حروف الفبا درج شده تا دانش‌آموز بداند که نام حروف الفبا در فارسی و عربی اندکی متفاوت است.

۱۱- حرف «ی» در کلماتی مانند «فی» و «سَعْدِیٌّ» دو نقطه دارد و صدای «ی» است؛ اما «ی» در اسم‌هایی مانند مصطفی و موسی دو نقطه ندارد و صدای آن الف است؛ زیرا این اسم‌ها مقصورند؛ یعنی دارای الف مقصوره‌اند.

۱۲- حرف «ه» در «هَذَا» و «هَذِهِ» حرف تنبیه است. (ه: حرف تنبیه ذَا: اسم اشاره)

الدَّرْسُ الثَّانِي

اهداف کلی

- ۱- آموختن ۲۷ کلمه؛
- ۲- ترجمه دو حکمت از پیامبر اسلام L و سه سخن حکیمانه عربی؛
- ۳- آشنایی با اسم مثنوی؛
- ۴- آشنایی با ترجمه جمله‌هایی که اسم‌های اشاره «هذان» و «هاتان» دارند.

اهداف رفتاری

- دانش آموز در پایان این درس باید بتواند:
- ۱- معنای ۲۷ کلمه جدید این درس را از عربی به فارسی ذکر کند.
  - ۲- اسم مثنوی را تشخیص دهد.
  - ۳- معنای هذان و هاتان را بگوید و تشخیص دهد که هذان برای مذکر و هاتان برای مؤنث است.
  - ۴- جمله‌های ساده دارای اسم اشاره مثنوی را به فارسی ترجمه کند.
  - ۵- به هنگام ضرورت به پنج سخن حکمت آمیز خوانده شده استشهاد کند.

تحلیل درس

یافتن سخنانی ارزشمند که فعل و ضمیر نداشته و کلمات آن آسان باشد و واژه‌ای مثنی نیز در آن آمده باشد، کاری دشوار است. می‌توان گفت این پنج مورد ساده‌ترین سخنان حکمت‌آمیز می‌باشد که می‌شد یافت.

آغاز درس دوم با دو سخن گهربار از پیامبر اسلام ﷺ تحت عنوان «نور الکلام» است.

۱- پیامبر اسلام : نِعْمَتَانِ مَجْهُولَتَانِ الصَّحَّةُ وَ الْأَمَانُ.

تندرستی و امنیت دو نعمت ناشناخته‌اند. دو نعمت مجهول‌اند : سلامتی و امنیت.

۲- پیامبر اسلام : رِضَا لِلَّهِ فِي رِضَا الْوَالِدَيْنِ. (کلمه رِضَا به صورت رِضَى نیز آمده است.

(خشنودی خدا در خشنودی پدر و مادر است. رضای خدا در رضای والدین است.

رضایت خدا در رضایت والدین است.

۳- رَأْيَانِ، خَيْرٌ مِنْ رَأْيِ وَاحِدٍ.

دو نظر از یک نظر بهتر است.

۴- حضرت علی : الدَّهْرُ يَوْمَانِ ؛ يَوْمٌ لَكَ وَ يَوْمٌ عَلَيْكَ.

روزگار دو روز است. روزی به سود تو و روزی به زیان تو.

روزگار دو روز است. روزی به نفع تو و روزی به ضرر تو.

۵- أَدَبُ الْمَرْءِ خَيْرٌ مِنْ ذَهَبِهِ.

ادب انسان بهتر از طلای اوست. ادب مرد به ز دولت اوست. ادب آدمی بهتر از دارایی اوست.

تصویر اول و دوم در ارتباط با احترام به محیط زیست است. دو پسر و دو دختر در حال تمیز

کردن طبیعت‌اند. همین جا می‌توان حدیث «النَّظَافَةُ مِنَ الْإِيمَانِ.» را به دانش‌آموزان گوشزد کرد.

بدانیم

در این قسمت «هذَانِ» و «هَاتَانِ» در چند جمله توضیح داده شده‌اند؛ اما از «هَدَيْنِ» و «هَاتَيْنِ» سخنی به عمل نیامده است. «هَدَيْنِ» و «هَاتَيْنِ» در سال‌های آینده تدریس خواهند شد و نباید ذکری از آنها شود؛ زیرا امر یاددهی و یادگیری را پیچیده و دشوار می‌سازد.

در ارزشیابی‌های گذشته مرسوم بود که معلّم مفرد کلمه «الطَّالِبَانِ» را از دانش‌آموز می‌خواست و بسیاری از دانش‌آموزان پاسخ می‌دادند «الطالب»؛ در حالی که پاسخ «الطَّالِبَةِ» است. در ارزشیابی

کنونی چنین هدفی مورد نظر نیست؛ زیرا با رویکرد جدید آموزشی سازگار نیست. فراگیر باید معنای دو کلمه «الطَّالِبَةُ» و «الطَّالِبَانِ» را در جایگاه خودشان در جمله تشخیص دهد. او باید در سال اول قدرت فهم و تشخیص کلمات و عبارات ساده را بیابد و چنین مواردی مربوط به آغاز آموزش نیست.

فَنِّ تَرْجَمَه

دانش آموزان این گونه می خوانند: (گاهی «هَذَا» و «هَاتَانِ»، «این» ترجمه می شوند.) در اینجا نیازی نیست که معلّم وارد جزئیات شود. لازم است به همین اندازه بسنده کند. همین که دانش آموز ببیند در اشاره به دو نفر اسم اشاره نیز مثنی می شود کافی است. در «فَنِّ تَرْجَمَه» درس سوم نیز شبیه این نکته ذیل «هُوَ لَاءِ» می آید.

در درس انگلیسی نیز شبیه این مورد وجود دارد؛ مثال:

These boys are happy. این دانش آموزان خوشحال اند.

ذکر نام علائم فتحه، کسره، ضمه و تنوین از باب یادآوری است و در درس قرآن دانش آموز قبلاً با این علائم آشنا شده است.

التَّمَارِينُ

تمرینات این درس نیز مانند درس اول کوتاه و ساده اند؛ تا دانش آموز با حلّ تمرین بتواند خود را بیازماید و آموخته هایش را تثبیت کند. تمرین ها در حقیقت ادامه قرائت و ترجمه اند؛ اما به شکلی جدید و تحت پوشش تمرین.

در تمرین اول، سوم و چهارم هدف آشنایی با ترجمه جمله دارای اسم اشاره مثنی است. در تمرین سوم هدف تقویت قدرت تشخیص است. در تمرین چهارم، هدف آموزشی ساختن یک جمله با کلمات پراکنده با توجه به معنای داده شده است. ملاحظه می کنید در هیچ موردی ترجمه فارسی به عربی وجود ندارد. این امر باید در تدریس و ارزشیابی لحاظ شود. تمرین پنجم تقویت مهارت قرائت و ترجمه است.

اما تمرین پنجم پیوندی میان درس فارسی و عربی است. دانش آموز باید معادل فارسی مثل عربی «أدب المرء خیر من ذهبه.» را بیابد. نزدیک ترین نمونه «ادب مرد به ز دولت اوست.» می باشد. این

تمرین کاری تحقیقی است و می‌تواند به صورت گروهی یا فردی انجام شود. کار عملی دانش آموز باید در فضای کارهایی مانند ترجمه، مکالمه، ترجمه تصویری و نمایش باشد. ساخت کاردستی‌های صنعتی به تقلید از دروس فنی مورد تأیید نیست.

در درس هجدهم کلمه «أَحْسَاب» به کار رفته است؛ لذا برای آماده سازی دانش آموز، در واژه نامه درس دوم جمع مکسر «حَسَب» نوشته شده است.

دانش‌افزایی برای دبیر (نه برای دانش آموز)

۱- کلمه «إِمْرِي» به معنای مرد یا انسان است و سه حالت اعرابی دارد: إِمْرُؤُ (مرفوع)، إِمْرَأً (منصوب)، إِمْرِي (مجرور). همزه آن وجوباً هنگام معرفه شدن حذف می‌شود و «الْمَرْءُ» می‌شود. از جنس خودش جمع ندارد. رجال به معنای مردان از جنس خودش نیست.

۲- «بَيْت» مترادف با «مَنْزِل» و «دار» است. دانش آموزان واژه «دار» را در این کتاب نمی‌خوانند، ولی واژه «مَنْزِل» به همین معنا در کتاب به کار رفته و در فارسی نیز کاربرد دارد.

۳- حرف «لِ» کاربردهای بسیاری دارد. آنچه دانش آموز باید بداند دو مورد است: یکی اینکه «لِ» به معنای «برای» است و دیگری اینکه «لِ» برای بیان مالکیت است.

در زبان عربی در ترجمه کلمه فارسی «دارم» گفته می‌شود: «عِنْدِي، لِي، لَدَيْ» و هر سه با «أَيْس» منفی می‌شوند؛ یعنی «ندارم» می‌شود: «لَيْسَ عِنْدِي، لَيْسَ لِي، لَيْسَ لَدَيْ» البته «ما عِنْدِي» نیز درست است.

«كَانَ لِي، كَانَ عِنْدِي، كَانَ لَدَيْ» نیز معادل «داشتم» در فارسی می‌شود.

۴- کلمه «يَوْم» ۵۹۰ بار در ۵۳ آیه شریفه به کار رفته است. بسیاری از واژگان کتاب درسی عربی اول همین گونه هستند. کلمات کتاب درسی از پرکاربردترین کلمات در زبان عربی است.

۵- فرق «وَرْد» با «وَرْدَة» این است که «ورده» تاء وحدت دارد. «وَرْد» اسم جنس و واحد آن «وَرْدَة» است و تاء آخر آن تاء وحدت است. «ورده» یعنی «یک گل». کلمه «وَرْد» می‌تواند به معنای «گل‌ها» نیز باشد.

«شَجَر» نیز اسم جنس به معنای درخت و واحد آن «شَجَرَة» به معنای «یک درخت» است. کلماتی مانند نَجْمَة، رَيْثُونَة، بُرْتُقَالَة، رُمَانَة و وَرَقَة نیز تاء وحدت دارند.

۶- «نَافِذَة» و «شُبَّانِك» هر دو به معنای «پنجره» هستند و جمعشان «نَوَافِذ» و «شَبَابِيك» است.

الدَّرْسُ الثَّلَاثُ

اهداف کلی

- ۱- آموختن ۲۴ کلمه جدید؛
- ۲- ترجمه یک حکمت از پیامبر اسلام و چهار حکمت معروف عربی؛
- ۳- آشنایی با «جمع مذکر سالم»، «جمع مؤنث سالم» و «جمع مکسر»؛
- ۴- آشنایی با جمله‌های دارای اسم اشاره «هؤلاء» و «أولئك» و ترجمه آن.

اهداف رفتاری

- دانش آموز در پایان این درس باید بتواند:
- ۱- معنای ۲۴ کلمه جدید این درس را از عربی به فارسی بیان کند.
  - ۲- اسم «جمع مذکر سالم»، «جمع مؤنث سالم» و «جمع مکسر» را تشخیص دهد.
  - ۳- معنای «هؤلاء» و «أولئك» را بگوید و کاربرد دور و نزدیک آنها را تشخیص دهد.
  - ۴- جمله‌های ساده دارای اسم اشاره به جمع سالم و مکسر را به فارسی ترجمه کند.
  - ۵- به هنگام ضرورت به پنج حکمت خوانده شده استشهاد کند.
  - ۶- «جمع مکسر» را از «جمع سالم» تشخیص دهد.
  - ۷- جمع‌های مکسر را در حد کتاب درسی بیاموزد.

تحلیل درس

«كُنْزُ الْكُنُوزِ» مجموعه پنج سخن زیبا و پر معناست.

۱- نَفَكْرُ سَاعَةٍ خَيْرٌ مِنْ عِبَادَةِ سَبْعِينَ سَنَةً.

لحظه‌ای (ساعتی) اندیشیدن از پرستش هفتاد سال بهتر است. لحظه‌ای (ساعتی) تفکر بهتر از هفتاد سال عبادت است.

۲- عِدَاوَةُ الْعَاقِلِ خَيْرٌ مِنْ صِدَاقَةِ الْجَاهِلِ.

دشمنی دانا از دوستی نادان بهتر است. دشمنی عاقل از دوستی جاهل بهتر است.

۳- الْعِلْمُ فِي الصَّغَرِ كَالنَّفْسِ فِي الْحَجَرِ.

دانش در خردسالی مانند نقش در سنگ است. علم در کودکی مانند کنده کاری در سنگ است.

۴- الْجَهْلُ مَوْتُ الْأَحْيَاءِ. نادانی، مرگ زندگان است.

۵- خَيْرُ الْأُمُورِ أَوْسَطُهَا. بهترین کارها میانه‌ترین آنهاست.

به صورت «خَيْرُ الْأُمُورِ أَوْسَطُهَا» نیز به کار رفته است.

در ادامه حکمت‌ها ابتدا دو تصویر از دو تیم ورزشی آمده است.

اهمیت ورزش نیز چیزی نیست که بر کسی پوشیده باشد. در زیر تصاویر آمده است:

هُوْلَاءِ، لَا عِبُونَ إِيرَانِيُونَ. هُوْلَاءِ اللَّاعِبُونَ، فَاتْرُونَ. هُوْلَاءِ، لَا عِبَاتُ إِيرَانِيَاتُ. هُوْلَاءِ اللَّاعِبَاتُ، فَاتْرَاتُ.

کلمه «فاتر» در ورزش معادل «ناجح» است و از ریشه (فَارَ يَفُوزُ فَوْزًا) است.

فَارَ بِالْأَمْرِ: در آن کار پیروز شد. فَارَ مِنَ الْمَكْرُوهِ: از آن ناپسند رهایی یافت.

سپس جمله‌های «أولئك، مجاهدون»، «أولئك المجاهدون، صابرون»، «أولئك، مجاهدات».

و «أولئك المجاهدات، صابرات» با نمایش صحنه‌هایی از دفاع مقدس زینت بخش کتاب است.

بدانیم

در اینجا دانش آموز با جمع سالم (مذکر و مؤنث) و نحوه به کارگیری اسم اشاره هُوْلَاءِ و أولئك در جمله آشنا می‌گردد.

هدف این است که دانش آموز بتواند این جمله‌ها را درست بخواند و درست به فارسی ترجمه کند و مذکر یا مؤنث بودن هریک را از دیگری تشخیص دهد. اما مطلقاً لازم نیست که از فارسی به عربی

تولید جمله کند؛ مثلاً چنین سؤالی مردود است :
 ترجمه (این دانش آموزان خردمند هستند.) برای جمع مؤنث چیست؟
 مسلماً چنین تمرینی موجب تثبیت یادگیری است؛ اما سال اول زمانی نامناسب برای این کار
 است.

لازم به ذکر است اصطلاح «جمع مذکر سالم» و «جمع سالم مذکر» هر دو درست است.
 در النحو الوافی، جلد اول، صفحه ۱۳۷ اصطلاح «جمعُ المذکر السالم» به کار رفته است. از
 آنجا که هر دو اصطلاح «جمعُ المذکر السالم» و «الجمعُ السالمُ للمذکر» درست است؛ در کتاب درسی
 همچون گذشته اصطلاح رایج «جمع مذکر سالم» به کار رفته است. «جمع مؤنث سالم» نیز همین طور.
 در انگلیسی نیز شبیه همین نکته وجود دارد؛ مثال: Those girls are happy.

فَنِّ تَرْجَمَه

آنچه دانش آموز در «فَنِّ تَرْجَمَه» این درس می خواند در حقیقت همان است که در درس دوم
 خوانده است و مطلب جدیدی نیست. شاید دانش آموز بدون تذکر این نکته نیز قادر به ترجمه آن باشد؛
 زیرا فهم آن دشوار نیست، ولی اگر از دانش آموز «ساختن» را بخواهیم او در ترجمه چنین مواردی
 دچار اشکال می شود.

التَّمَارِينُ

تمرین اول : مفاهیم آموزش درس در قالب ترجمه عربی به فارسی تثبیت می شود.
 تمرین دوم : ارزشیابی از چهار کلمه مهم درس را در قالب تصویر قرار دادیم؛ چون شعار
 مؤلفان این است که در سال اول «ساختن» یعنی ترجمه از فارسی به عربی را از دانش آموز نخواهیم؛ به
 همین منظور جهت ساده سازی تمرین، نام تصاویر را در کنار صورت سؤال نیز آوردیم.
 تمرین سوم : تقویت قدرت تشخیص دانش آموز است. اینکه دانش آموز پاسخ را بنویسد و یا
 پاسخ درست را علامت بزند به انتخاب معلم گذاشته شده است.
 تمرین چهارم : تقویت قدرت جمله سازی با توجه به ترجمه داده شده است. این نکته تخلف

از اصل مورد اعتقاد مؤلفان نیست؛ زیرا در اینجا ترجمه به دانش‌آموز داده شده است و او با توجه به ترجمه کلمات را مرتب می‌کند. انتظار می‌رود که معلم در ارزشیابی نیز همین گونه عمل کند.

تمرین پنجم: توانایی تشخیص جمع مکسر در میان شکل‌های مختلف مفرد، مثنی و جمع سالم.

تمرین ششم و هفتم: کار تحقیقی فردی یا گروهی به منظور ارزش بخشیدن به کارهای تحقیقی است.

ضرب المثل «عَدَاوَةُ الْعَاقِلِ خَيْرٌ مِنْ صَدَاقَةِ الْجَاهِلِ». یادآور این شعر فارسی است:

دوستی با مردم دانا نکوست دشمن دانا به از نادان دوست
دشمن دانا بلندت می‌کند بر زمینت می‌زند نادان دوست

دانش‌افزایی برای دبیر (نه برای دانش‌آموز)

- ۱- جمع حَجَر می‌شود: أَحْجَرٌ، أَحْجَارٌ، حِجَارٌ و حِجَارَةٌ
- ۲- «خَيْرٌ» اسم تفضیل است که در اصل «أَخَيْرٌ» بوده و همزه آن افتاده است. مانند «شَرٌّ» که مخفف «أَشَرٌّ» است.
جمع خَيْر خیار و اختیار است.
- ۳- «سَنَةٌ» به معنای سال مترادف «عام» است. جمع آن «سَنَوَاتٌ» و «سِنُونٌ، سِنِينٌ» است.
- ۴- «كَنْزٌ» برگرفته از واژه فارسی «گنج» است که از آن فعل «كَنَزْتُ - يَكْنِزُ» و مشتقاتی بسیار ساخته شده است.
- ۵- «مَدِينَةٌ» دو جمع مکسر دارد: مُدُنٌ و مَدَائِنٌ
- ۶- «مَعَ» به معنای «با» است و «بِ» نیز به همین معناست. برای اینکه اشتباه نشود بهتر است بگوییم: «مَعَ» یعنی «همراه با» و «بِ» یعنی «به وسیله»؛ مثال: أَنَا أَذْهَبُ مَعَ صَدِيقِي. أَنَا أَذْهَبُ بِسَيَّارَتِي.
- ۷- جمع «مَكْتَبَةٌ»، «مَكْتَبَاتٌ» و «مَكَاتِبٌ» است. «مَكْتَبٌ» به معنای «دفتر کار» است که جمع آن نیز «مَكَاتِبٌ» می‌شود.
- ۸- «وَأَقِفٌ»: ایستاده» با «قَائِمٌ»: ایستاده» فرق دارد. واقف به معنای توقف کننده و قائم برپاخیزنده است.
- ۹- «بُسْتَانٌ» مُعَرَّبٌ یعنی عربی شده کلمه فارسی «بوستان» است. از آنجا که در کلمه «بوستان» التقاء ساکنین شده است؛ لذا واو حذف شده است. بستان جای پر درخت است و در فارسی ترکیب «بوستان» است به معنای جای پر از بوی خوش و مترادف با باغ است.

۱۰- «مُدْرَس» و «مُعَلِّم» مترادف‌اند. اما امروزه واژه معلّم برای مدیر کاروان زیارتی نیز کاربرد دارد و گاهی احتراماً نیز به افراد اطلاق می‌شود.

۱۱- جالس و قاعد به یک معنا هستند. در زبان گفتاری از قاعد استفاده می‌شود. (قاعد هم فصیح است و هم عامیانه؛ اما جالس فقط فصیح است.)
در پایان فصل اول برای اینکه دانش‌آموز آموخته‌هایش را در یک صفحه و به صورت خلاصه مشاهده کند دو جدول طرّاحی شده است. این جدول برای مطالعه دانش‌آموز است و نباید از او خواست که جدول را حفظ کند.

اسم مفرد، مثنی و جمع

مثال	نشانه	عدد و جنس
مهندس	_____	مفرد مذکر ۱
مهندسه	ة	مفرد مؤنث ۱
مهندسان و مهندسین مهندستان و مهندستیّن	ان و -ین	مثنی ۲ / ۲ / ۲
مهندسون، مهندسیّن	ون و ین	جمع مذکر سالم ۳
مهندسات	ات	جمع مؤنث سالم ۳
کُتب	_____	جمع مکسر

اسم اشاره

هذا	مفرد مذکر نزدیک ۱
هذه	مفرد مؤنث نزدیک ۱
هذان	مثنی مذکر نزدیک ۲
هاتان	مثنی مؤنث نزدیک ۲
هؤلاء	جمع (مذکر و مؤنث) نزدیک ۳ / ۳ / ۳
ذَلِكَ	مفرد مذکر دور ۱
تِلْكَ	مفرد مؤنث دور ۱
أُولَئِكَ	جمع (مذکر و مؤنث) دور ۳ / ۳ / ۳